

Bij Lucas 12, 49 vv (woorden als vuur)

Preek

Toen in Utrecht-Noord twee kerkelijk gemeenten moesten fuseren ging dat – zoals vaak – niet zonder slag of stoot. Waar gemeente A hechtte aan een goed verzorgde liturgie vond gemeente B dat het best wat lossier mocht.

Hoezo geen beamer, dat is toch gemakkelijk? Hoezo stilte bij het inleidende orgelspel. Als de organist speelt is dat bij uitstek de gelegenheid om met je buurman of buurvrouw te gaan kletsen. “Wij vinden,” zij een ouderling van gemeente B, “dat het best gezellig mag zijn in de kerk. Tenslotte had Jezus het ook altijd gezellig met zijn vrienden.”

Nou dan had deze ouderling het evangelie van vandaag nog niet gelezen: “Vuur ben ik komen werpen op aarde!”

Als je alle evangelieverhalen goed leest dan weet je dat het bij Jezus meestal juist *niet* gezellig was. Jezus was niet de zachtaardige soefimeester die zalvende woorden rondstrooide en in Galilea troostend rondtrok.

Waar Jezus kwam ontstond verdeeldheid.

Want Jezus praatte de mensen niet naar de mond.

Hij was geen profeet die alleen maar vertelde wat de mensen graag willen horen.

Hij was als de twee profeten uit Openbaring die de mensen kwelden met hun woorden.

Hij gedroeg zich niet naar de vanzelfsprekende normen van zijn tijd:

hij ging met vrouwen om als met gelijken, hij at met hoeren en tollenaars en was solidair met al die anderen die we nu “sociaal onaangepast” zouden noemen.

Jezus sprak de woorden van de Ene, een spreken dat is “als een vuur, als een moker die een rotsblok vergruizelt”.

Soms vraag ik mij af of we dat spreken nog wel in de kerken horen.

Soms vraag ik mij af of onze vanzelfsprekendheden nog wel bevraagd worden.

Soms vraag ik mij af of we nog wel eens onaangenaam getroffen worden door een Schriftwoord.

Soms vraag ik mij af of we nog wel eens onrustig worden door een preek.

Soms vraag ik mij af of we wel scherp blijven op wat er helemaal niet zo gaaf is in ons “gave” Nederland.

.....

Voor Dietrich Bonhoeffer was de kerk niet zomaar de plaats waar *over* Christus gesproken wordt, maar vertegenwoordigt de kerk als 'gemeenschap van heiligen' Christus zelf in de wereld. De kerk is de plaats waar Christus zelf spreekt tot de wereld, als het moet met luide stem.

Maar wat dat betekende werd hem pas duidelijk toen hij op 25-jarige leeftijd, gepromoveerd en wel, naar Amerika trok. Hij was nog te jong om geordineerd te worden als predikant in de Duitse Evangelische Kirche en ging daarom voor een post-doctorale studie naar het Union Theological Seminary in New York waar hij werd begeleid door de bekende theoloog bij Reinhold Niebuhr.

Die tijd in Amerika heeft Bonhoeffer vooral gevormd tot wie hij is geworden. Hij maakte dingen mee en ontmoette mensen die richtinggevend waren voor zijn verdere leven en voor zijn theologische ontwikkeling.

Zo ontmoet Bonhoeffer voor het eerst Afro-Amerikanen. Een zwarte medestudent, Franklin Fischer, neemt hem mee naar de Abyssinian Baptist Church in de wijk Harlem waar hij geraakt wordt door de muziek, door de overtuiging, en door de boodschap van sociale rechtvaardigheid.

Bonhoeffer maakt zelf mee hoe racistisch de samenleving is. Zwarten mogen niet samen reizen met witte mensen. Als hij met Fisher uit eten gaat en er geweigerd wordt om hen te bedienen verlaten ze direct het restaurant. Ook schrikt Bonhoeffer over de manier waarop medechristenen en zelfs voorgangers denigrerend over Afro-Amerikanen spreken. Hij protesteert als dat gebeurt, wijst racistische grappen af als walgelijk en komt steeds vaker in verzet tegen de vanzelfsprekende rassenscheiding in de openbare ruimte. Zijn inspiratie put Bonhoeffer uit de diensten in de Abyssinian Baptist Church. "Hier," zo schrijft hij, "hier kan men echt spreken en horen over zonde en genade en de liefde van God. De Zwarte Christus wordt gepredikt dat doet men met een hartstochtelijke passie en visie."

Zijn tijd in Amerika zorgt bij Bonhoeffer voor een persoonlijke verandering die de basis heeft gevormd voor zijn latere verzet tegen het Nazi-regime en meer in het bijzonder tegen de nazificering van de Duitse kerken.

Want vergeet niet:

De Deutsche Christen die zich aansloten bij de nationaal-socialisten kregen al in de jaren dertig grote invloed in veel van de protestantse kerken in Duistland. Het leidde tot een ongekend verdeeldheid onder Duitse christenen. Een

verdeeldheid die dwars door gemeenten, families en gezinnen heenliep. De tegenstellingen werden steeds erger, vooral toen via effectieve propaganda niet alleen in de synode maar in vrijwel alle leidinggevende functies nazi-sympathisanten werden gekozen. Uiteindelijk steunden miljoenen Duitse protestanten de nazi-doctrines over ras en het Führerprincipe. Zij waren het er niet alleen mee eens dat predikanten en andere leidinggevendenden met een joodse achtergrond uit hun ambt gezet werden en dat de Führer alle macht moest krijgen in de kerk, maar ze steunden ook de verwijdering van het Oude Testament uit de Bijbel en het verwijderen van alle joodse elementen uit het Nieuwe Testament. Jezus was geen jood, ze leerden de nazi-theologen, maar een Gallileese ariër!

Het is ongelooflijk als je ziet dat mensen dit werkelijk geloofden of wilde geloven!

Maar het ging sluipend. Stap voor stap werd genormaliseerd wat niet normaal was. Steeds groter werd de invloed van valse profeten die, zoals de eerste lezing zegt, "leugens profeteren" en die erop rekenen om Gods gemeente het woord van waarheid te doen vergeten.

Als iedereen om je heen normaal gaat vinden wat dwars tegen het evangelie, dwars tegen de woorden van de Ene ingaat, probeer dan maar eens in verzet te komen!

Bonhoeffer kwam in verzet. Dankzij zijn ervaringen in Amerika wist hij dat Gods heilige Geest een vuur is. Een vuur dat het hart verwarmt, maar ook een vuur dat verbrandt. Daar zijn soms schroeiende woorden voor nodig, zoals de woorden die Bonhoeffer gebruikte in een radiotoespraak die hij hield twee dagen nadat Hitler als Rijkskanselier was aangesteld:

Hij waarschuwde het Duitse volk om niet terecht te komen in een verafgoding voor de Führer. Hitler zou ook een misleider kunnen zijn. Hij richtte zich zelfs persoonlijk tegen Hitler: die moest zich bewust zijn van de beperking van zijn macht, want leiders die zichzelf verafgoden bespotten God.

Op het moment dat Bonhoeffer dat zei werd de uitzending onderbroken.

Omdat hij veel joodse vrienden had ervoer Bonhoeffer al in 1932 de gevolgen van de nazi-vervolging van de joden.

In zijn preken wees hij op de zware bloedschuld die alle christenen over zich zouden afroepen als ze zich niet met lijf en ziel zouden inzetten voor de bescherming van Gods eerste kinderen, de joden.

Hij gebruikte al zijn contacten om joden te helpen vluchten naar Zwitserland. Het was ook voor die hulp dat hij werd gearresteerd en in de gevangenis van

Tegel werd opgesloten. Daar schreef hij de vele brieven en artikelen die postuum zijn gepubliceerd in zijn meest bekende boek *Verzet en Overgave*.

Ook in de gevangenis bleef Bonhoeffer preken en pastoraat verlenen. In zijn naar buiten gesmokkelde brieven probeerde hij zijn medechristenen van de inmiddels zwaar vervolgte Bekennende Kirche moed in te spreken.

Ik geloof dat God ons zoveel veerkracht wil geven als we nodig hebben in een noodsituatie. Maar hij geeft het niet van tevoren, zodat we niet op onszelf maar op hem alleen vertrouwen. In zo'n geloof moet alle angst voor de toekomst worden overwonnen.

Bijzonder is dat hij ook begrip toont voor mensen die niet zoals hij de moed hadden om op te staan tegen het onrecht. Ja zelfs voor de meelopers en foute mensen was hij genadig.

Ik geloof dat onze fouten en misstappen niet tevergeefs zijn, en dat het voor God niet moeilijker is om met onze misstappen in het reine te komen dan met onze veronderstelde goede daden. Ik geloof dat God geen tijdloos lot is, maar dat Hij blijft wachten op oprechte gebeden en verantwoorde daden.

Nadat ontdekt werd dat Bonhoeffer deel uitmaakte van een verzetsgroep die een mislukte aanslag op Hitler pleegde wordt hij in februari 1945 overgebracht naar het concentratiekamp Buchenwald en in april naar het concentratiekamp Flossenbürg. Op bevel van Hitler wordt hij op 9 april 1945 opgehangen, net nadat hij een kerkdienst had beëindigd. Aan een Engelse medegevangene geeft hij een laatste boodschap mee:

"Dit is het einde – maar voor mij het begin van leven."

En die op de aarde wonen verheugen zich over hem
en vieren feest en zenden elkaar geschenken,
omdat deze profeet de bewoners van de aarde heeft gekweld.

11 Maar na drieëneenhalve dag
komt levensadem uit God in hem,
en een grote vrees valt op hen die hem aanschouwen.

12 En zij horen een luide stem
uit de hemel tot hem zegt
klimt óp, hierheen!
En hij klimt ten hemel op in de wolk,
en zijn vijanden aanschouwen hem.

“Vuur ben ik komen werpen op aarde!” zegt Jezus
en ook: ik ben de weg, de waarheid en het leven.

In Zijn naam en in de naam van Vader en de heilige Geest,
Amen